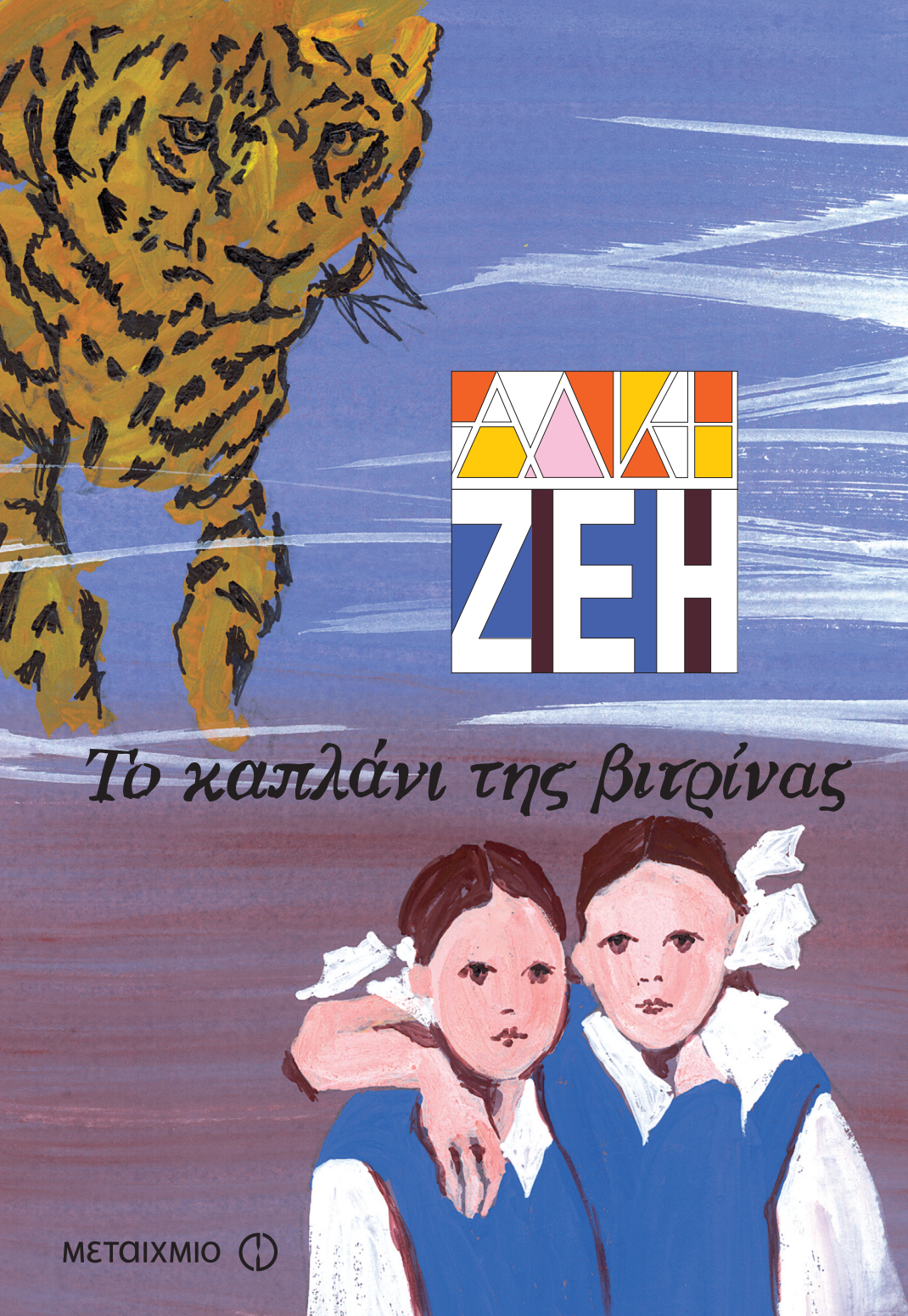
ΑΛΚΗ ΖΕΗ
Το καπλάνι της βιτρίνας
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρωτο Μερος

Οι βαρετές Κυριακές, ο Ίκαρος και η προπαίδεια 11

Οι Πέμπτες, το καπλάνι, ο δεσπότης και
ο κύριος Αμστραντάμ Πικιπικιράμ 20

Το μεγάλο νέο. Φεύγουμε στην εξοχή. Πύργοι, αποθήκες
και τσαρδάκια 32

Η «απελπισία» μας. Η Σταματίνα.
Έρχεται ο Νίκος. Τρεις λυπητερές ιστορίες 51

Παράξενα πράγματα. Το γατί μας άλλαξε όνομα.
Ένας προδότης μεταξύ μας 71

Τα πανιά του Θησέα, η δικτατορία και το μυστικό
του Μύλου με το Μισό Φτερό 88

Δευτερο Μερος

Κουκουβάγιες και βασιλιάδες.
Σαράβαλα και βασανάκια 135

Το ψιλικατζίδικο της κυρα-Αγγελικής
και η αποταμίευση 159

Τα βλαβερά βιβλία, το στραβολαίμιασμα της Μυρτώς
και η σαχλαμάρα των σαχλαμαρών 174

Σκότωσαν το καπλάνι. Μια άλλη λυπητερή ιστορία
και ο «άθλος» της Μυρτώς 190

Το καναρίνι και η Ισπανία. Αστέρια και καβούρια.
Αν είχα γεννηθεί συγγραφέας 212

[απόσπασμα]

Οι βαρετές Κυριακές, ο Ίκαρος και η προπαίδεια

Η ΚΥΡΙΑΚΗ τον χειμώνα είναι η πιο βαρετή μέρα. Θα 'θελα να ξέρω αν όλα τα παιδιά του κόσμου περνούνε τόσο βαρετά, όσο η Μυρτώ κι εγώ. Το απόγευμα μάλιστα, όταν αρχίζει να σκοτεινιάζει νωρίς νωρίς, δεν ξέρουμε τι να κάνουμε. Από το πρωί έχουμε παίξει, έχουμε τσακωθεί, ύστερα ξαναμονοιάσει, έχουμε διαβάσει –εγώ το *Δαβίδ Κόπερφηλντ* και η Μυρτώ τον *Τζακ*– και δε μένει πια τίποτα, μα τίποτα να κάνεις.

Ο μπαμπάς κι η μαμά, τις Κυριακές, παίζουν χαρτιά στο σπίτι του κυρίου Περικλή, που είναι διευθυντής του μπαμπά στην Τράπεζα. Η θεία Δέσποινα, η αδελφή του παππού, πάει επίσκεψη στις φίλες της κι η Σταματίνα, η υπηρέτρια, έχει έξοδο. Έτσι μένουμε τα κυριακάτικα απογεύματα στο σπίτι μόνες με τον παππού. Αν είναι καλός καιρός, ο παππούς μάς πάει περίπατο κι ύστερα, μόλις σκοτεινιάσει, γυρνάμε πίσω.

Τότε αρχίζει η μεγάλη βαρεμάρα. Ο παππούς κλείνεται στο γραφείο του, με τους «αρχαίους» του. Έτσι λέμε, με την αδελφή μου τη Μυρτώ, τα βιβλία του παππού, γιατί είναι όλα αρχαία ελληνικά.

Εμείς πάμε στην τζαμωτή βεράντα και κοιτάμε τη θάλασσα. Όταν έχει τρικυμία, τα κύματα σπάνε στους βράχους, πιτσιλάνε τα τζάμια κι έτσι όπως κυλάνε οι στάλες απάνω τους μοιάζουν με δάκρυα. Τότε είναι που συλλογιζόμαστε τις πιο θλιβερές ιστορίες. Τάχατες πως πέθανε ο μπαμπάς, η μαμά ξαναπαντρεύτηκε κι ο πατριός μας είναι πιο κακός και από του Δαβίδ Κόπερφηλντ.

Ή, πάλι, σκεφτόμαστε πως ο παππούς είναι ένας φτωχός ζητιάνος και μεις, ντυμένες κουρέλια, γυρίζουμε μαζί του μέσα στο κρύο και ζητιανεύουμε, από πόρτα σε πόρτα, ψωμί. Καθετί που συλλογιόμαστε του δίνουμε και τίτλο, λες και είναι ολόκληρο παραμύθι.

Τούτη όμως την Κυριακή είχαμε τόσο βαρεθεί, που σαν είπα στη Μυρτώ να παίξουμε «Ο παππούς ζητιάνος», μου απάντησε πως πιο σαχλή ιστορία δεν είχαμε ξανασκεφτεί. Καθίσαμε κάμποση ώρα μουτρωμένες και ύστερα πήρε καθεμιά ένα τζαμάκι για δικό της και είπαμε, σ᾽ όποιο πέσουν οι πιο πολλές σταγόνες εκείνη θα κερδίσει. Επειδή όμως κέρδιζα συνέχεια εγώ, η Μυρτώ είπε πάλι πως πιο κουτό παιχνίδι δεν ξαναπαίξαμε.

— Δε φτιάχνουμε μια ιστορία για το καπλάνι; έκαμα, μα το μετάνιωσα αμέσως, πριν καλοτελειώσω τη φράση μου, και μούδιασα.

— Σαν δεν ντρέπεσαι! Αυτό μονάχα σου λέω, αγρίεψε η Μυρτώ. Έχεις τόσο μεγάλη ιδέα για τον εαυτό σου, που νομίζεις πως μπορείς να φτιάχνεις ιστορίες για το καπλάνι!

Ίσως να 'χε δίκιο. Γιατί, για το καπλάνι, που είναι βαλσαμωμένο μέσα σε μια βιτρίνα κάτω στο μεγάλο σαλόνι, μονάχα ο ξάδελφός μας ο Νίκος ξέρει να διηγιέται. Ο Νίκος μένει στην Αθήνα και σπουδάζει χημικός στο πανεπιστήμιο. Κάθε καλοκαίρι έρχεται στο νησί και πηγαίνει μαζί μας εξοχή.

Μπορεί, βέβαια, η θεία Δέσποινα να έλεγε πως το σκότωσε το καπλάνι ο άντρας της, γιατί περνούσε κολυμπώντας από την Τουρκία και έτρωγε τα πρόβατα στο νησί – αυτό όμως είναι ιστορία για τους μεγάλους και κανένα παιδί δεν την πιστεύει. Ο Νίκος ξέρει ένα θαυμαστό παραμύθι για το καπλάνι της βιτρίνας, που δεν τελειώνει ποτέ και κάθε καλοκαίρι το συνεχίζει.

Είχε σκοτεινιάσει για καλά. Η θάλασσα δεν ξεχώριζε μήτε τα κύματα. Μονάχα ακούγαμε ένα «παφ» και γέμιζαν ξαφνικά τα τζάμια δάκρυα. Ο δρόμος έξω ήτανε έρημος. Τότε πήγαινα να πιστέψω πως το νησί μας άδειαζε τις χειμωνιάτικες Κυριακές, οι άνθρωποι

έφευγαν κάπου μακριά κι απόμενε μόνο η τζαμωτή βεράντα με μας τις δυο, που, θαρρείς, έπλεε μέσα στην αφρισμένη θάλασσα.

— Σαν δεν ντρέπεσαι, ξανάπε η Μυρτώ.

Κατάλαβα πως το 'λεγε πιο πολύ για να ξαναπιάσουμε κουβέντα, έστω κι αν ήτανε για να τσακωθούμε. Κι εγώ έψαχνα αφορμή να πάω κοντά της, γιατί ήτανε πολύ σκοτεινά και φοβόμουνα. Τότε ακούστηκαν τραγουδιστά τα μαγικά λόγια: ΠΑ ΒΟΥ ΓΑ ΔΕ ΚΕ ΖΩ ΝΗ...

Ήτανε ο παππούς, που σαν τέλειωνε τη μελέτη του, έψελνε σε μια παράξενη γλώσσα που τη λένε βυζαντινή. Η Μυρτώ κι εγώ, άμα θέλαμε να κάνουμε τις σπουδαίες στ' άλλα παιδιά, μιλούσαμε τάχα, μεταξύ μας, μια ξένη γλώσσα. Έλεγε η μια: ΠΑ ΒΟΥ ΓΑ και απαντούσε η άλλη: ΔΕ ΚΕ ΖΩ ΝΗ. Τότε κείνα μας ρωτούσανε: «Μα τι γλώσσα μιλάτε;». Εμείς απαντούσαμε καμαρωτά: «Δεν καταλαβαίνετε; Βυζαντινά».

Ο παππούς ήρθε στην τζαμωτή και μας πήρε να πάμε στην τραπεζαρία. Μας έσπασε καρύδια και μας έδωσε να τα φάμε με μέλι. Όταν η Μυρτώ ζήτησε και τρίτη φορά να της γεμίσει το πιατάκι, ο παππούς τής είπε:

— Μυρτώ, τι προτιμάς; Κι άλλα καρύδια ή να σου διηγηθώ έναν μύθο;

— Φυσικά, καρύδια! απάντησε εκείνη. Αφού ο μύθος δεν τρώγεται!

Παράξενος που είναι ο παππούς μας! Δε μοιάζει με τους παππούδες των άλλων παιδιών. Ψηλός ψηλός, περπατάει κρατώντας ένα καλάμι αντί μπαστούνι, χωρίς να καμπουριάζει καθόλου τη ράχη του. Όλοι στο νησί τον λένε «Ο ΣΟΦΟΣ».

Ξέρει όλο τον Όμηρο απέξω. Ποτέ δε μας λέει παραμύθια για δράκους και βασιλιάδες, παρά μύθους για τους αρχαίους θεούς και θρύλους για τους ήρωες. Καμιά φορά πιστεύω πως ο παππούς είναι αρχαίος Έλληνας, δεν τολμώ όμως ούτε στη Μυρτώ να το πω, γιατί θα μου απαντήσει: «Σαχλαμάρες».

— Λοιπόν, τι θα κάνετε τώρα; ρώτησε ο παππούς, αφού τελειώσαμε με τα καρύδια.

Εμείς δεν είπαμε τίποτα, γιατί, αν του λέγαμε πως θέλαμε να παίξουμε μαζί του τόμπολα, εκείνος θα μας απαντούσε: «Να σας πω καλύτερα έναν μύθο. Τόμπολα παίζετε και με τη Σταματίνα».

— Λοιπόν, θα σας πω έναν μύθο, είπε ο παππούς κι άρχισε την ιστορία του Δαίδαλου και του Ίκαρου.

«...Ο Ίκαρος, με τα φτερά που του έφτιαξε ο πατέρας του ο Δαίδαλος, άρχισε να πετά σαν πουλί. Μα πέταξε τόσο ψηλά, σχεδόν κοντά στον ήλιο, κι έλιωσε το κερί που μ᾽ αυτό ήτανε κολλημένα τα φτερά του. Έτσι έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε. Γι᾽ αυτό το πέλαγος, όπου έπεσε, λέγεται Ικάριον...»

Μέσα στο Ικάριον πέλαγος είναι το νησί μας. Τι

μικρό που φαίνεται πάνω στην υδρόγειο! Σαν μία μικρή τελεία. Πέρα, τ᾽ άλλα νησιά, κι ύστερα ολόκληρη η Ελλάδα κι οι άλλες χώρες απέραντες.

Τι όμορφα που θα ᾽ναι να βάζεις δυο φτερά στην πλάτη σου και να πετάς! Να ᾽ναι, ας πούμε, μια βαρετή Κυριακή κι εσύ να λες: Δε βάζω τα φτερά μου να πεταχτώ, μια στιγμή, στην Ιαπωνία ή στην Κίνα ή στην Αφρική, να δω αν τα Γιαπωνεζάκια, τα Κινεζάκια και τα Αραπάκια περνούνε κι αυτά βαρετές Κυριακές; Να δω αν παίζουνε σαν και μας κουτσό, σκοινάκι, πεντόβολα;

— Μπορεί στ᾽ αλήθεια, παππού, να πετάξει καμιά φορά ο άνθρωπος; ρώτησα.

— Σαχλαμάρες! πρόλαβε ν᾽ απαντήσει η Μυρτώ.

Μα ο παππούς δεν την άφησε να συνεχίσει:

— Μπορεί, άμα περάσουν πενήντα, ίσως εκατό χρόνια, να γίνει κι αυτό. Τώρα έχουμε Γενάρη του 1936 και ίσως ως τον Γενάρη του 1986 οι άνθρωποι να πετάνε, σαν τον Ίκαρο, κοντά στον ήλιο, χωρίς όμως να ξεκολλάνε τα φτερά τους.

— Ουουου, ως τότε τι να το κάνουμε, λέει η Μυρτώ. Εμείς πια θα είμαστε γριές κι έτσι κι αλλιώς δε θα μπορούμε να πετάμε.

Ο παππούς τη μάλωσε πως είναι εγωίστρια. Αν, λέει, σκεφτόντανε έτσι όλοι, δε θα ᾽χε γίνει καμιά ανακάλυψη στον κόσμο. Οι επιστήμονες θα λέγανε:

Γιατί να κουραζόμαστε να βρούμε τούτο ή εκείνο, αφού ώσπου να τελειοποιηθεί η εφεύρεσή μας εμείς θα είμαστε γέροι ή θα ᾽χουμε πεθάνει.

— Αλλά οι επιστήμονες, κυρία Μυρτώ, συνέχισε ο παππούς, σκέφτονται την ανθρωπότητα κι όχι τον εαυτό τους. Οι ίδιοι μπορεί να μην υπάρχουν, αλλά το όνομά τους μένει αθάνατο.

— Θα ᾽θελα να γίνω εφευρέτης, λέει η Μυρτώ.

— Αν οι... εφευρέτες ξέρανε τόσο άσχημα την προπαίδεια, όπως εσύ, της πέταξε ο παππούς, δε θα γινότανε καμιά εφεύρεση στον κόσμο.

Δε φανταζόμασταν πως θα τέλειωνε τόσο άσχημα η Κυριακή. Ο παππούς άρχισε να ρωτάει τη Μυρτώ το 7x7 κι εκείνη θαρρείς το έκανε επίτηδες κι όλο τα μπέρδευε. Επέμενε μάλιστα τόσο πως 7x8 κάνει 46 –ενώ ο παππούς έλεγε 56–, που έκανε τον παππού να θυμώσει.

— Αν δε μάθεις την προπαίδεια απέξω κι ανακατωτά, δε θα πας ποτέ σου σε αληθινό σχολείο, είπε ο παππούς και μας έστειλε να κοιμηθούμε.

Εγώ πηγαίνω στη δεύτερη τάξη και η Μυρτώ στην τέταρτη. Δεν πηγαίνουμε όμως σχολείο, μας κάνει ο παππούς μάθημα στο σπίτι. Κάθε χρόνο δίνουμε εξετάσεις, σαν «διδαχθείσες κατ᾽ οίκον», και περνούμε τις τάξεις. Σε δημόσιο σχολείο δε θέλουν να μας στείλουν, γιατί εκεί, λέει ο παππούς, είναι τόσα

παιδιά σε κάθε τάξη, που μπορεί να περάσει μισός χρόνος και να μη σε σηκώσουν για μάθημα. Είναι και το ιδιωτικό σχολείο του κυρίου Καρανάση στη γειτονιά μας, μα αυτό, λέει ο μπαμπάς, δεν είναι για το βαλάντιό μας.

Όταν πέσαμε πια στα κρεβάτια μας να κοιμηθούμε, άρχισε η Μυρτώ να λέει πως εγώ έφταιγα και την κατσάδιασε ο παππούς για την προπαίδεια: που ρώτησα αν θα μπορέσει στ᾽ αλήθεια να πετάξει ο άνθρωπος. Πού να το ξέρα πως, για να πετάξει ο άνθρωπος, χρειάζεται κανείς να ξέρει την προπαίδεια απέξω κι ανακατωτά κι έτσι θα θυμότανε ο παππούς να ρωτήσει τη Μυρτώ;

Μπορούσε, όμως, ποτέ κυριακάτικα να πάνε όλα καλά; Αν πηγαίναμε σχολείο, θα μας άρεσε η Κυριακή, που θα μέναμε στο σπίτι. Ενώ τώρα...

— Αχ, να πηγαίναμε σχολείο! λέω δυνατά.

Μα η Μυρτώ έχει κουκουλωθεί από το κεφάλι και κάνει πως δεν ακούει. Τότε είπα ακόμα πιο δυνατά:

— ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

— ΛΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ, απάντησε εκείνη πεισμωμένα, κάτω από τα σκεπάσματα.

Αυτά δεν ήτανε βυζαντινά, αλλά μια δική μας γλώσσα, που μόνο οι δυο μας την καταλαβαίναμε. ΕΥ-ΠΟ θα πει: πολύ ευχαριστημένη. ΛΥ-ΠΟ: πολύ

λυπημένη. Αν δεν το ρωτούσαμε κάθε βράδυ η μια στην άλλη, δεν μπορούσαμε να κοιμηθούμε. Δεν ξέρω γιατί τις Κυριακές σχεδόν πάντα απαντούσαμε: ΛΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ.

Να 'χα τώρα φτερά σαν του Ίκαρου, θα μπορούσα να πέταγα από χώρα σε χώρα και να ρώταγα όλα τα παιδιά του κόσμου: ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ; είναι η συνθηματική ερώτηση που ανταλλάσσουν μεταξύ τους η Μέλια και η Μυρτώ λίγο πριν κοιμηθούν. Δυο μικρές αδερφές που ζουν σ᾽ ένα νησί του Αιγαίου το 1936 ακούνε τον παππού τους να τους μιλάει ώρες ατέλειωτες για τους «αρχαίους» του, ανυπομονούν να ανταμώσουν με τους φίλους και τις φίλες τους από τα τσαρδάκια σαν έρχεται το καλοκαίρι, μα πάνω απ᾽ όλα τρελαίνονται με τις μαγικές ιστορίες του καπλανιού που τους διηγείται ο ξάδερφός τους ο Νίκος, φοιτητής από την Αθήνα.

Το καπλάνι –όπως το λένε στο νησί–, ένας βαλσαμωμένος τίγρης, που βρίσκεται κλειδωμένο μέσα στη βιτρίνα της μεγάλης σάλας του σπιτιού, πότε κοιτάει με το γαλάζιο και πότε με το μαύρο του μάτι, ανάλογα με τη διάθεσή του. Τι συμβαίνει μια ζεστή μέρα του Αυγούστου που αναστατώνει τη ζωή των κοριτσιών και των δικών τους; Ποιος μπορεί να θέλει να βλάψει το καπλάνι;

Η Άλκη Ζέη πρέπει, νομίζω, να χαιρετισθεί σαν συγγραφικό φαινόμενο. Το βιβλίο με τη φυσική αβίαστη πορεία του –γελάς σε κάθε σελίδα– φωτίζει και διδάσκει.
Βάζει το δάχτυλο πάνω στις πληγές που χρόνια δυναστεύουν και τυραννούν την ελληνική ζωή...

Έλλη Αλεξίου

ISBN 978-960-501-149-9

9 789605 011499

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 5149